

2023, 12 (5), 2992-3012 | Araştırma Makalesi

Semavi Dinlerin Kutsal Kitaplarında İlahi Bir Karşılık Olarak Ölüm ve Yaşam

Zeynep Nermin AKSAKAL¹

Öz

Semavi dinlerin kutsal kitapları Tanah, Yeni Ahit ve Kur'ân'da ölüm ve yaşamın ilahi karşılıkla bir bağlantısı vardır. Yaratana isyanın karşılığı ölüm, sadakatin karşılığı ise yaşamdır. Ancak bu ölüm ve yaşamın hakiki anlam yanında mecazi anlamları da vardır. Bu anlamların oluşum sürecini anlamak için kutsal kitaplardaki yaratılış kıssasından başlamak gerekir. Çünkü insanın dünya hayatı ve akıbetiyle ilgili bazı dini öğretiler özünü bu kıssadaki ilk günah bahsinden alır. Bu çalışma, kutsal kitaplarda ilahi bir karşılık olarak ölüm ve yaşamın anlam alanını, ilk günah kıssası ve konuyla ilgili diğer kutsal metinler ve tefsirleri çerçevesinde tespit ve mukayese etmeyi amaçlamaktadır. Böylece bir karşılık olarak ölüm ve yaşam hakkındaki hangi öğretilerin hangi temeller üzerine kurulduğu anlaşılacaktır. Çalışma, kutsal kitaplarda ölüm konusunu yaşamla birlikte bir karşılık olarak ve ilk günah özelinde incelemesi yönüyle diğer çalışmalardan ayrı bir önemi haizdir. Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre; Yahudi ve Hıristiyan tefsirlerinde ilk günah, insanın kötülük eğilimine sahip ölümlü tabiatının nedenidir. Bu yaklaşım günah ve kefarete, ilahi buyruklara bağlılık ve mükâfat üzerine kurulu tüm Yahudilik tarihinin temeli iken Hıristiyanlıkta asli günah, vaftiz, kurtarıcı Mesih'le özdeşleştirilmiş kefarete ve gelecek yaşam öğretilerinin temelidir. Kur'ân ve tefsirlerine göre ise insanın yaratılıştan iyilik ve kötülük potansiyeline sahip ölümlü tabiatı, ilk günahın nedenidir. Bu durum, ilk günahla bağlantısı kurulan kadim öğretileri bozan unsurlar içerir. Diğer taraftan kutsal kitaplarda ilahi bir karşılık olarak ölüm ve yaşamın mecazen ortak bir anlam alanı vardır. Buna göre ölüm, kötülüklerin karşılığı olarak dünya ve ahirette kötü bir hayat sürmek iken yaşam, iyiliklerin karşılığı olarak dünya ve ahirette iyi bir hayat sürmektir. Dünyevi kötü ve iyi yaşam Tanah'ta daha ziyade maddi hayat koşulları ve ömrün süresiyle ilgiliyken Yeni Ahit ve Kur'ân'da maneviyatla, kalbin diri ve huzurlu olup olmamasıyla ilgilidir. Uhrevi kötü ve iyi yaşam ise tüm kitaplarda cehennem ve cennet hayatı demektir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Tanah, Yeni Ahit, Kur'ân, İlk Günah, İlahi Karşılık, Ölüm, Yaşam.

AKSAKAL, Z. N. (2023). Semavi Dinlerin Kutsal Kitaplarında İlahi Bir Karşılık Olarak Ölüm ve Yaşam. İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 12(5), 2992-3012. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1347052>

Geliş Tarihi	21.08.2023
Kabul Tarihi	24.11.2023
Yayın Tarihi	31.12.2023
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri (Tefsir) Böl., Erzincan, Türkiye, znaksakal@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5124-1969

2023, 12 (5), 2992-3012 | Research Article

Death and Life as a Divine Recompense in the Holy Books of the Abrahamic Religions

Zeynep Nermin AKSAKAL¹

Abstract

In the holy books of the Abrahamic religions Tanakh, the New Testament, and the Qur'an, death and life have a connection with divine recompense. The recompense for rebellion against the Creator is death, and the recompense for loyalty is life. However, this death and life has figurative meanings as well as real meanings. In order to understand the formation process of these meanings, it is necessary to start with the story of creation in the holy books. Because some doctrines about man's worldly life and its fate take their essence from the first sin mention in this story. In this study, it is aimed to determine and compare the meanings of death and life as a divine recompense in the holy books, within the framework of the first sin story and other holy texts about the subject and their interpretations. Thus, it will be understood which teachings about death and life as recompense are based on which foundations. The study has a different importance from other studies in terms of examining the subject of death in the holy books as a recompense along with life and within the scope of the first sin. According to the results of the study; In Jewish and Christian exegesis, the first sin is the cause of man's evil-inclined mortal nature. While this approach is the basis of the entire history of Judaism, which is based on sin and atonement, devotion to divine commands and reward, in Christianity it is the basis of the doctrines of original sin, baptism, atonement and a future life identified with the mediator Christ. According to the Qur'an and its interpretations, the mortal nature of man, which has the potential for good and evil from creation, is the cause of first sin. This includes elements that corrupt the ancient teachings associated with the first sin. On the other hand, death and life as a divine recompense in the holy books metaphorically have a common meaning area. Accordingly, while death is to lead a bad life in this world and the next as a punishment for evil, life is to lead a good life in this world and in the hereafter as a reward for good deeds. While the worldly bad and good life is related to material life conditions and the duration of life in Tanakh, it is related to spirituality and whether the heart is alive and peaceful in the New Testament and the Qur'an. The otherworldly bad and good life means the life of hell and heaven in all books.

Keywords: Tafsir, Tanakh, New Testament, Qur'an, First Sin, Divine Recompense, Death, Life.

AKSAKAL, Z. N. (2023). Death and Life as a Divine Recompense in the Holy Books of the Abrahamic Religions. *Journal of the Human and Social Science Researches*, 12(5), 2992-3012. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1347052>

Date of Submission	21.08.2023
Date of Acceptance	24.11.2023
Date of Publication	31.12.2023
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Asst. Prof., Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences (Tafseer), Erzincan, Türkiye, znaksakal@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5124-1969

Giriş

Yaşam ve ölüm insanın dünyadaki iki temel gerçeğidir. Yaşayan her insanın ölümü de kabul etmesi gerekir. Ancak ölüm insanlığın baş etmek zorunda kaldığı en büyük felaket olmuştur. Bu nedenle hayata dair her felsefenin, insanların ölümle baş etmesi için bir çare bulması gerekmiştir. Bu çareyi dinî inanışlar ve öteki hayat söylemlerinde değil mevcut hayat içinde aramaya çalışan varoluşçu felsefeler, fani dünya yaşamına sığacak varoluş anlamları bulmaya çalışmışlar ancak insanın ölümsüzlük arzusunu karşılayacak yeterli çözüm sunamamışlardır. Buna karşılık semavi dinler yani Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm ebedi bir hayattan söz etmiş ve bu hayatı iyi yaşamının yolunu göstermişlerdir. Bu kapsamda bu dinlerin kutsal kitapları, ölüm ve yaşama dünya hayatının içinde ve ötesinde farklı anlamlar yüklemiştir. Bunların temelinde ölüm ve yaşamın, insan eylemlerinin bir sonucu, ilahi bir karşılığı oluşu yer almaktadır.

Çalışmada, semavi dinlerin müntesiplerinin kendi kutsal kitaplarını isimlendirmeleri esas alınarak Yahudiliğin kutsal kitabı için Tanah; Hıristiyanlığın kutsal kitabı için Yeni Ahit, Tanah'ın Hz. Mûsâ'ya indirildiği kabul edilen ilk beş kitabı için Tora (Tevrat); Yeni Ahit'in ilk dört kitabı için İncil/İnciller kelimeleri kullanılmıştır. Başlıktaki "ilahi karşılık" ifadesiyle, semavi dinlere göre Tanrı tarafından insan eylem ve davranışlarına iyi veya kötü olmasına göre verilen mükâfat ya da ceza şeklindeki karşılık kastedilmektedir.

Yahudilik ve Hıristiyanlıkta ölüm ve yaşamın, insana bir kez hayat nimeti verildikten sonra bu nimetin nasıl sarf edildiğinin belirleyici olduğu bir karşılık olması, Tanah'ta geçen yaratılış kıssasındaki ilk günaha dayandırılır. Burada "ilk günah" tabiriyle hususen Hıristiyanlıkta sonradan farklı anlamlar yüklenerek oluşturulan doktrin değil tüm semavi dinlerde kabul edilen ilk insanların işlediği ilk günah, ilk hata kastedilmektedir. İlk günah tüm insanlığın, ilk ataları Âdem ve eşi Havvâ'nın Allah'a sadakatsizlik ederek işledikleri günahın ardından başlayan dünya kaderini ve bu kaderin akıbetini belirleyici anlamlar içerir. Bu nedenle kutsal kitaplar ve tefsirlerine göre karşılık olarak ölüm ve yaşamın anlam alanı öncelikle ilk günah çerçevesinde ele alınmış, daha sonra ilk günahтан sonraki sürece ait anlam alanları incelenmiştir.

Semavi dinler ve kutsal kitaplarında ahiret inancı, ilk günah, ölüm ve ölümsüzlük konularında farklı yönlerden çeşitli çalışmalar yapılmıştır. İsmail Taşpınar'ın *Duvarın Öteki Yüzü*; Mehmet Paçacı'nın *Kutsal Kitaplarda Ölümötesi* ve Nihat Karademir'in *İnsanın Ölümsüzlük Arayışı-1: Dinler Mitolojiler, Kahramanlar* isimli kitapları; Fevzi Yiğit'in *İslâm Filozoflarına Göre Ölümün Mahiyeti*, Muhsin Akbaş'ın *Yahudi ve Hıristiyan Düşüncesinde Ölüm Sonrası Hayat ve Diriliş İnançının Dini ve Teolojik Temelleri*, Ruhattin Yazoğlu'nun *Ölümsüzlük İnançının Dayandığı Temeller* isimli makaleleri bunlardandır. Ancak kutsal kitaplarda ölüm ve yaşam konusunu mukayeseli olarak ve bu çalışma kapsamında ele alan bir çalışma tespit edilememiştir. Çalışmada kaynak olarak Tanah pasuklarının İngilizce tefsirlerine <https://www.sefaria.org> sitesinden, Yeni Ahit pasajlarının İngilizce tefsirlerine <https://www.studylight.org> sitesinden ulaşılmış, bunlardan kaynak gösterilirken alıntı yapılan tefsirin, hangi kutsal kitabın hangi bölüm ve hangi numaralı ifadelerine ait olduğu belirtilmiştir. Arapça Kur'ân tefsir kaynaklarına *el-Mektebetü'ş-Şâmile* programından ulaşılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

1. Tanah ve Tefsirlerine Göre İlahi Bir Karşılık Olarak Ölüm ve Yaşam

Tanah metinlerinde, yaşam ve ölümün Tanrı'ya itaat ve itaatsizliğin karşılığı olarak

belirdiği bir anlam alanı vardır. Bu anlam alanında hem hakiki hem de manevi ve uhrevi manalar yer alır. Hakiki anlamlarıyla ölüm ve yaşamın ilahi bir karşılık olması, Yahudi inancına göre Tanah'ın yaratılış kıssasındaki ilk günah bahsinin odak noktasındadır. Tanah'ın farklı konulu diğer metinlerinde ise bir karşılık olarak ölüm ve yaşamın ilk günaha dayanan hakiki anlamının yanında manevi ve uhrevi anlamları da belirir. Bu ana başlık altında Tanah'ta karşılık olarak ölüm ve yaşamın bu anlam alanları incelenecektir.

1.1. Tanah'taki Yaratılış Kıssasında Geçen İlk Günah Kapsamında İlahi Bir Karşılık Olarak Ölüm ve Yaşam

Tanah'ta geçtiğine göre Tanrı, yeryüzünü ve hayvanları yarattıktan sonra, deniz ve karadaki hayvanlara, tüm yeryüzüne egemen olsun diye kendi suretinde, kendine benzer bir insan yaratacağını söylemiştir (*Kitabı Mukaddes*, 2012, Tekvin 1:26). Bu ifadeler, insanı büyük bir amaç ve bilgelikle; kendine benzer yani anlama kabiliyetine, zekaya sahip bir varlık olarak yarattığı ve bunu yaparken meleklerle danıştığı şeklinde açıklanmıştır (Farsi, Yanni, Saylağ & Beni Danon, 2010, s. 1/11). Tanrı ilk insan Âdem'i yarattıktan sonra, ortasında Yaşam Ağacı ile İyi ve Kötü'yü Bilme Ağacı'nı (Bilgelik Ağacı) bitirdiği Eden bahçesine, orayı hem işlemesi hem de koruması için yerleştirmiş (Tekvin 2:6-9, 15) ve ona şöyle emretmiştir: "Bahçenin tüm ağaçlarından serbestçe yiyebilirsiniz. Ancak İyi ve Kötüyü Bilme Ağacı'ndan yeme; çünkü ondan yediğin gün kesinlikle öleceksin" (Tekvin 2:16-17). Ancak Âdem, eşi Havvâ'ya uyup onunla yasak meyveyi yemiştir. Havvâ ise emri ihlal ederken bahçedeki hilekâr yılanın sözlerine kanmıştır. Bu sözlere göre yasak ağaçtan yemeleri durumunda ölmeyecekleri gibi gözleri açılacak, tıpkı Tanrı gibi iyiyi ve kötüyü tanı hale geleceklerdir. Tanrı ise bunu istemediği için malum yasağı koymuştur (Tekvin 2:18-25; 3:1-5).

Kıssanın devamında Âdem ile Havvâ, göze ve akla cazip gelen meyveyi yediklerinde hakiki anlamda ölmemiş ve gözleri açılmış, böylece çıplak olduklarını anlayıp incir yapraklarıyla örtünmeye çalışmışlardır. Önceden de çıplaklardır ancak (bundan) utanmıyorlardır. Nihayetinde Tanrı Âdem'e, Havvâ'ya ve yılan, tüm nesillerinin kaderi olacak cezalar vermiştir. Artık yılan karnı üstünde sürünüp toz yiyerek ve insanla düşman olarak yaşayacak, Âdem'i yasağı ihlale davet eden Havvâ, Âdem'in boyunduruğunda yaşayıp zorluklarla çocuk dünyaya getirecek, Âdem ise kendi yüzünden lanetlenen topraktan ıstırapla yiyecek elde edecektir (Tekvin 3:6-21). Sonra Tanrı -huzurundaki meleklerle- "İnsan, iyi ve kötüyü tanıma konusunda bizden -yani Tanrı ve huzurundaki büyük meleklerden (Ben Asher, Bereshit 3:22:1)- biri gibi oldu Artık Yaşam Ağacı'ndan da (meyve) alması engellenmeli. Yiyip sonsuza kadar yaşayabilir!" demiştir. İnsan böylece bahçeden kovulmuş ve ölümlü yaşamı süresince oraya geri dönüp Yaşam Ağacı'ndan yemesi engellenmiştir (Tekvin 3:22-24). Bu da insanın başlangıçta Yaşam Ağacı'ndan yemesi sayesinde ölümsüz olduğunu ya da bu ağacın bir şekilde ölümsüzlüğü simgelediğini gösterir. İyi ve Kötü'yü Bilme Ağacı ise Tanrı'ya itaat etmekle etmemek yani yaşamla ölüm arasındaki seçimi simgelemektedir. Kıssanın son kısmı yılanın, yasağı ihlale davet ederken ağacın yasak olmasının altında yatan neden konusunda doğruyu söylediğini gösterir. Yani yılan hakikati olmayan bir şeye değil Tanrı'nın insanı engellediği ilahi bir mertebeyi elde etmeye davet etmiştir. Ayrıca bu davetinde Âdem ve eşine meyveyi yiyince ölmeyeceklerini söylemesinde de olayların akışından anlaşıldığı üzere gerçeklik payı vardır. Bu durum, yasağın hikmetleri ve ölüm cezasının anlamı konusunda farklı yorumlara kapı açmıştır.

Yaratılış kıssası günah, yaşam ve ölüme dair pek çok sembolik anlam içerir. Bu kıssada,

emrin ihlali günah olarak nitelenmese de Tanah'taki diğer pek çok pasukta, ilahi iradeye isyan, Tanrı'nın ve insanların ahbine sadakatsizlik, dini görevleri yerine getirmede başarısızlık, doğru yoldan sapma, haksızlık, adaletsizlik kapsamındaki her şeyden günahı ifade eden kavramlarla bahsedildiği görülebilir (ör. Tekvin 4:7; Çıkış 34:7; Levililer; 16:21; Skolnik & Berenbaum, 2007a, s. 18/621-622). Kıssadan anlaşıldığına göre ölüm; insanın yaratıcısına itimat etmemesi, verdikleriyle yetinmeyip aç gözlülük yaparak günah işlemesi nedeniyle duyduğu utanç ve bu utancın cezasıdır. Bu kıssa, günahın egemenliğinde, ebedi ve iyi bir yaşamın olamayacağını anlatır. İyi yaşamın yolu Tanrı'nın egemenliğindedir.

Yahudi tefsir kaynaklarına göre kıssadaki emir, insanın Tanrı'ya olan sadakat ve kararlılığının sınanmasını içindir. İnsan, kendine verilen üstün niteliklere rağmen ilim ve iradede Tanrı gibi olmayı yani aslında ona bağımlılıktan kurtulup özgür olmayı umarak günahı işlemiş, sonuç olarak istediği bilgiyi elde etmiş ama ölüm cezasına da müstahak olmuştur. Âdem'in emri ihlal ettiği gün ölecek olması, ağaçtan yediği an kutsiyetinin bozulması ve böylece -maddi tabiatına rağmen ilahi irade veya bunun yanında Yaşam Ağacı'ndan yemesi sayesinde- ölümsüz tabiata sahip iken ölümlü hale gelmesi demektir (Ben Asher, Bereşit 2:17:1; Chizkuni, Genesis 2:17; Ramban, Genesis 2:17:2; Farsi vd., 2010, s. 1/21-20). Ölümün Âdem'e gerçekten o gün içinde geleceği, ama bunun ilahi takvime göre 1000 yıla denk gelen bir gün dolmadan olduğu da söylenmiştir (Chizkuni, Genesis 3:4:1).

Yasak ağacın ölümcül etkisine gelince açıklamalara göre, insanın doğal dürtüleri iyiyi yapmaya eğilimli iken ağaçtan yediği meyve kötüye eğilimli dürtülerin belirmesine neden olmuştur. Bu da insanın kendine belirlenen manevi hedefler yerine, maddi nimetlerin peşinde koşmasına, günah işlemesine neden olacaktır. Diğer bir görüşe göre insan cazip meyveyi yedikten sonra, zararını bilse de ilk bakışta tatlı görüneni isteme; sonsuz yararını bilse de acı-kötü görüneni reddetme eğilimine sahip hale gelmiştir (Farsi vd., 2010, s. 1/19, 17; Sforino, Genesis 3:22:1). Daha somut ve meşhur bir açıklamaya göre de günahı işlemeyen önce insanın akli tamamen ruhsal eğilimliydi. Bu nedenle Âdem ile Havvâ çıplaklıklarını görseler de buna cinsel bir anlam vermiyor ve utanmıyorlardı. Günahla birlikte, cinsel dürtüyü bedensel tatmin aracı olarak deneyimleyip güzel olduğunu düşündüler ve akıl gözleri açıldı. Yani hayvansal arzulara yönedikleri, organlarını Tanrı'nın isteğine göre değil kişisel tatmin aracı olarak kullandıkları için bakışları değişti ve çıplaklık utanç verici bir şeye dönüştü. Bu arada iyi ve kötüyü bilmeleri, akli objektif kullanma yeteneğini kaybetmelerine ve içgörülerinin zayıflamasına neden oldu (Ben Asher, Bereshit 3:5:2; Radak, Genesis 2:17:2).

Bazı Yahudi din alimleri ve filozoflar, insanın maddi tabiatından ve bahçede besleniyor olmasından anlaşılacağı üzere zaten ölümlü yaratıldığı, be nedenle kıssadaki ölüm cezasının, o an acilen olmasa da doğal süreçteki vaktinden önce gelecek olan bir ölümü ifade ettiğini düşünmüşlerdir (Ramban, Genesis 2:17:2; Ben Asher, Bereshit 2:17:2). Bu doğrultudaki diğer açıklamalara göre insana 1000 yıllık ömür takdir edilmişken Âdem gerçekte 930 yıl yaşamış, kalan 70 yılı torunlarına miras bırakmış ve aslında kendisi de ortalama bir yaşam süresinden mahrum kalmıştır (Radak, Genesis 2:17:2). Ancak baskın olan geleneksel görüşe göre ölüm cezası, insanın yeryüzündeki bereketli Eden bahçesinde, fiziksel çaba harcamadan sürdüreceği iyi, müreffeh ve ölümsüz bir yaşamdan kötü, meşakkatli ve ölümlü bir yaşama sürgün edilmesidir. Bu konuda Mezmurlar 82:6. pasukta, inananlara yönelik olarak geçen "siz ilahlarsınız" ifadesi,

insanın başta ölümsüz olarak yaratıldığına delil sayılmıştır (Ben Asher, Bereshit 2:17:2).

Kıssada insanın meyveyi yiyince iyi ve kötüyü tanıyıp Tanrı gibi olması, açıklamalara göre artık iyi ve kötüyü bilen bir varlık olarak eşsiz biri olması demektir. Ancak bu yetenek, ömrü boyunca kontrol etmesi gereken fiziksel dürtüleri de ortaya çıkardığı için yükselebileceği manevi mertebelere sonsuz ömrü de olsa artık erişemeyecek hale gelmiştir. Bu nedenle insan artık sınırlı hayatını nasıl anlamlı şekilde geçirmesi gerektiğini düşünmek zorundadır (Farsi vd., 2010, s. 1/24; Sforno, Genesis 3:22:1). Yani insan sonsuz yaşasa da kötüye de eğilimli tabiatı nedeniyle mükemmel bir yaşamı olmayacak, hep dürtüleriyle baş etmesi gerecekti. Bu değişim, önceden zihninin diktesiyle kendiliğinden Tanrı'ya itaat eden insanın, artık iyi ya da kötüyü seçme konusunda hür iradeye sahip olarak Tanrı gibi olduğu ve bu nitelikte birlikte ağır bir yükü de almış olduğu şeklinde de dile getirilmiştir (Ramban, Genesis 2:9; Ben Asher, Bereshit 2:9:2).

Yaratılış 1:27. pasukta Tanrı'nın insanı zaten kendinin -ve meleklerin (bk. 26. pasuk)-suretinde yarattığı geçmektedir. Bu nedenle oluşan çelişkili durum, insanın doğruyla yanlış ayırt edip ilahi emre muhatap olacak şekilde üstün bir akılla yaratıldığı ancak başlangıçta, aklın alanında olmadığı için ahlaki nitelemeler olan iyi ve kötünün bilgisini bilmediği şeklinde açıklanmıştır. Söz gelimi insan başlangıçta dünyayı tanımlayabilir ancak iyi ya da kötü şeklinde nitelendiremezdi (Ben Asher, Bereshit 3:5:1). Bunu yapabilmek için, kötüyü tecrübe etmesi gerekmiştir. Ancak insan böylece iradesiyle kötüyü seçince meleklerle eş olan makamından düşmüş, ölümlü olmuştur. Sonuç olarak ilk günah kıssası kapsamındaki ölüm, Yahudi inancında ister insanı ölümsüzlükten ister ölümlü ama uzun bir yaşamdan mahrum bırakan bir ceza olsun, günahla birlikte gelen bir kötülüktür denebilir.

1.2. Tanah'ın Diğer Metinlerinde İlahi Bir Karşılık Olarak Ölüm ve Yaşam

Tanah'ın ilk günahattan sonraki süreçle ilgili olan metinlerinde, ilk günah kıssasının ana unsurları olan Tanrı'ya itaatsizlikle bunun cezası olan ölüm ve Tanrı'ya itaatle bunun mükâfatı olan kutsal yaşam arasındaki ayrılmaz bağın devam ettiği görülür. Bu metinlerde ölüm ve yaşam, tıpkı ilk günah kıssasında olduğu gibi hem hakiki anlamda dünyevi kısa ömrü ve uzun ömrü ifade eder hem de dünyevi ve uhrevi hayatta, ölümün azap içinde bir yaşamı, yaşamın kutsal bir hayatı temsil ettiği mecazi anlamları ifade eder.

İsrailoğullarının tüm tarihinde Tanrı'ya sadakat göstererek cennete kavuşma mücadelesi görülebilir. İsrailoğullarının ilahi buyruklarla imtihanları ve cezaları, Eden bahçesindeki ahitleşme, ardından gelen günah ve bunun cezasıyla ilgili sahenin devamı gibidir. Ahit, Tanrı ve seçtiği insan ya da insanları ilgilendiren genel bir yükümlülük, antlaşma demektir (Skolnik & Berenbaum, 2007b, s. 5/249, 251). Tanah'tan anlaşıldığına göre Tanrı, insanlıkla Eden bahçesinde başlattığı ahidini Nûh dönemine kadar sürdürmüş, onun zamanında sadakatsiz kullarını tufanda helak ederken Nûh ve beraberindeki itaatkâr kullarıyla ahidini yenilemiştir (Tekvin 6:5-18; 9:1-17). Tanrı bir sonraki ahidini İbrâhim ile yapmış ve kendisi de bazı taahhütlerde bulunmuştur. Bunlara göre İbrâhim'i ulusların babası yapacak, soyunu verimli kılp içinden uluslar, krallar çıkaracak, antlaşmasını o ve oğlu İshak kanalından olan soyuyla ebediyen sürdürecektir, Kenan ülkesini onlara ebedi bir mülk olarak verecektir (Tekvin 17:1-8, 15-21; 15:18-21). Bu taahhütler nedeniyle, seçilmiş soyun atası olan ve kendine adeta bir cennet vad edilen İbrâhim'in Âdem gibi olduğu (Ben Asher, Bereshit 2:17), ahidini tüm insanlıkla sürdüren ama sadakat

bulamayan Tanrı'nın, Âdem ve Havvâ'nın görevini artık İsrail soyuna miras bıraktığı düşünülmüştür (Farsi vd., 2010, s. 1/3). Tanah'ta geçtiğine göre Tanrı bu ahdi gereği İsrailoğullarını Mısır'da kölelikten kurtarmış, onlarla yeniden antlaşma yaparak Mûsâ'ya verdiği Tora'ya bağlı olmalarını istemiş, sadakat ya da sadakatsizlik göstermeleri durumunda nasıl karşılık vereceğini bildirmiştir (Çıkış 2:23-25; 20:22; 21-23). Yahudi inancına göre bu ahit İsrailoğulları için ebediyen geçerlidir. Diğer insanlar ise Nûh ile yapılan ahit ve kapsamındaki genelde yedi tane olduğu kabul edilen emirlerden sorumlu olup bunlara uyanların gelecek yaşamdan nasibi olabilecektir. Bunlar Tora'da da olan putperestlikten, Tanrı'ya lanet etmekten, kan dökmekten, cinsel günahlardan ve hırsızlıktan sakınmak, kanunları koruyacak bir hukuk sistemi kurmak ve canlı hayvan eti yememektir. Bunlardan ilk altısının Âdem'in kanunlarında da olduğu kabul edilir (Davidson, Sanhedrin 56a:24; Skolnik & Berenbaum, 2007c, s. 15/284-285; Hasanov, 2015, s. 97-126).

Tanrı'nın Mûsâ ile yaptığı ahde göre, İsrailoğulları Tora kanununa bağlılık sayesinde adeta Âdem'in kaybettiği dünyevî cennet gibi olan vadedilmiş toprakları kazanacaklardır. Nihayetinde İsrailoğulları -tıpkı Âdem'in emre itaat ettiği süreçte cennete kalacak olmasında olduğu gibi- Tora'daki ilahi emirlere bağlı kaldıkları takdirde vadedilmiş topraklarda düşmanlardan, felaketlerden, ölümden ve ölüm korkusundan emin, itibarlı, bol nimetler içinde, huzurlu, uzun yani hem madden hem manen kutsal bir ömür süreceklerdir. Asi olmaları durumunda ise hastalık, kıtlık vb. felaketler yaşayacak, esaret ve korku içinde aşâğılık bir yaşam süreceklerdir (Levililer 26; Tesniye 6:2-3). Tora'da, günahkârları dışarı kusan ülke olarak bahsedilen vadedilmiş topraklardan -tıpkı cennetten sürülen Âdem gibi- sürgün edildikleri süreçler bu durumun müşahhas bir örneğidir (Levililer 20:22). Ancak bu sürgünler sürekli olmayacak, cezasını çekip tövbe eden İsrail halkı bağışlanacak ve dünyanın öbür ucunda da olsalar miras topraklara geri döndürüleceklerdir (Tesniye 30: 4-5). Bu durum cennetten çıkarılan Âdem'in affedilmesi ve cennete kavuşması gibidir.

Tesniye kitabındaki 8:1. pasukta kutsal topraklarda, kutsal yaşama kavuşma, Tora'daki buyruklara tam tamına uymaya bağlanmıştır. Diğer bir pasukta, buyruklara itaate karşılık mülk edinilecek topraklarda uzun bir yaşam vadedilmektedir (Tesniye 41:47). Burada, uzun yaşamın mükâfat olduğu barizdir. Ancak bunun, sırf uzun değil aynı zamanda madden ve manen iyi bir yaşam olduğu hatırlatılmalıdır. Bu anlamda ilahi kurallara, ilkelere bağlı kalanların, bunun sayesinde yaşayacağıyla ilgili bir diğer pasuk (Levililer 18:15), ilahi kuralların yaşamı koruyacağı, istikrarlı ve huzurlu bir toplumsal hayat sağlayacağı şeklinde anlaşılmalıdır (Farsi vd., 2010, s. 3/359). Yahudi inancında Tora'nın sağlayacağı bu kutsal yaşam; "Tora yaşamın gerçek yoludur" şeklinde ilkeleşmiştir. Bu nedenle Tanrı'nın başka bir Tevrat göndermeyeceğine inanmak Yahudiliğin iman esaslarından (Skolnik & Berenbaum, 2007d, s. 20/45).

Tora'daki kurallara bağlılığın dünyevî yaşamı koruyucu olması, İsrail halkının idam gerektiren suçları işlemekten engellenmesi anlamına da gelir. Nitekim Tora'da; Tanrı'ya ve ana babaya lanet okumak, putperestlik, kan dökmek, evli kadınla zina, büyüçülük başta olmak üzere 36 kasıtlı suça idam cezası belirlenmiştir (Farsi vd., 2010, s. 3/845-848; Levililer 18, 20) Ayrıca, kutsala hürmetsizlik, kefarete orucunu tutmama vb. (Çıkış 30:33; Levililer 23:29; 7:20; 17:4; Tekvin 17:14) bazı kasıtlı suçlara karşılık, yine ölümlle ilgili olan "karet- kesmek" isimli manevi bir ceza da vardır. Bu ceza, dünyevi olarak suçlu kişinin uzun yaşamadan ölmesi, çocuklarının küçük yaşta ölmesi şeklindeki ilahi bir karşılık

olarak açıklanırken uhrevi anlamda, ruhun gelecek dünyadaki yaşamdan kesilmesi yani tekrar diriltilmeyecek olması şeklinde açıklanmıştır. Ancak ruhun ölümsüzlüğünü savunanlar bunun üst derecedeki uhrevî bir azap olduğunu belirtmişlerdir (Farsi vd., 2010, s. 3/113-112).

Tanah'taki ilahi karşılıklar özetle ifade edilecek olursa ödülleri; Tanrı'nın halkını -iman edenleri- sevmesi ve kutsaması (mübarek kılması)dır ki bu da inananların iyi amelleriyle dualarının kabulü ve bereketli bir yaşam demektir. Suçların cezaları ise; Tanrı'nın halkına öfkesi ve lanetidir ki bu da duaların reddi ve ölüm demektir (Tesniye 28; 30:15-20; Mezmurlar 77:7; 80: 4). "Önünüze yaşamla ölümü, kutsamayla laneti koyduğuma bugün yeri göğü size karşı tanık gösteriyorum. Yaşamı seçin ki, siz de çocuklarınız da yaşayasınız" (Tesniye 30:19) pasuğu bunu özetler. Ayrıca İsrail halkının Tanrı'nın adil kurallarına sıkı sıkıya bağlanması, diğer uluslara bilge ve anlayışlı olduklarını gösterip Tanrı katında onlardan üstün kılacaktır (Tesniye, 4:5-6; 28:1). Bu da vadedilen iyi dünya yaşamının bir tezahürüdür.

Tora'da iyilik ve kötülüklerin dünyevi ölüm ve yaşam şeklindeki karşılığına vurgu açık ve netken bu cezalardan uhrevi bir karşılık olarak bahseden açık ifadeler yoktur. Ancak bu konuyla ilgili pasukların tefsirlerinde, dünyada yaşamı sağlayacak itaatin, ahirette de yaşam kaynağı olacağına dair açıklamalar görülebilir. Örneğin, "Ama siz -Tanrınız Aşem'e yapışık kalanlar- bugün hepiniz hayattasınız" (Tesniye 4:4) pasuğunda Tora'ya uymak, mecazen "Tanrı'ya yapışmak" olarak tanımlanmıştır ve bu da dünyada emin yaşamın yanında, gelecek yaşamın vaadi olarak tefsir edilmiştir (Farsi vd., 2010, s. 5/73).

Tora kitaplarında dünyada İsrailoğullarınca tekrar hak edilen cennet dışında, uhrevi bir mükâfat ya da azap yerinden bahis olmasa da Tanah'ın Tora kitapları dışındaki kutsal metinlerinde bunlara işaret vardır. Örneğin Süleyman'ın Meselleri kitabında yer yer bahsi geçen "gazap günü" ahiretteki yargıyı karşılar mahiyettedir. Bu bahiste, yargı gününde hiçbir servetin işe yaramayacağı, doğruluğun ise ölümden kurtaracağı ifadeleri vardır (10:2; 11:4-8; 19:16). Bu da ahiret hayatı ile ilgili sonsuz yaşam ve ölüm şeklindeki iki akıbeti ortaya çıkarır. Burada ölüm, cehennem azabı olarak izah edilmiştir (Davidson, Bava Batra 10a:16). Tefsirlere göre yeniden dirilişteki yaşam ise -İsrail topraklarında- yeniden kurulacak Mesih'in krallığındaki yaşamdır. Bu da İsrail egemenliğindeki yeni dünyada, ebedi yaşam hakkını ifade eder şekilde yorumlanmıştır (Ben Asher, Devarim 30:15:1-5; Sforno, Deuteronomy 30:15:1). Hezekiel kitabında dirilişten bahseden 37. bölümün 12. pasuğundaki "Ey halkım, mezarlarınızı açıp sizi oradan çıkaracak, İsrail ülkesine geri getireceğim" (Hezekiel 37:12) ve devamındaki ifadeler bu doğrultuda yorumlanmıştır (*Midrash Tanchuma*, Bereşit Rabba 13:6). Ayrıca Tahah'taki bu ve benzeri ifadeler (Daniel 12:2) yeniden dirilişin sadece İsrail halkına has olacağı izlenimini verir. Bu nedenle Yahudi düşüncesinde, ikinci hayat hakkında farklı farklı olan yaklaşımlardan biri de bunun Yahudiler için söz konusu olacağı, diğer insanların ise ölümden hiç diriltmeyeceğidir. Bu durumda cehennem azabı da günahkâr İsraililerin azap yeri olacak, kusuru çok olanların ruhları da azabın ardından yok edilecektir (Ben Asher, Devarim 33:28:1).

Tanah'ın Tora dışındaki kitaplarında da ölümün mecazen cehennem azabı anlamına geldiğini çıkarabileceğimiz ifadeler vardır. Kişinin öldükten sonra gideceği yeri ifade eden "şeol" (Tekvin 37:35) kelimesi bunlardan birisidir. Bu kelime bazı yerlerde (Eyub 24:19; Mezmurlar 9: 17) Yeni Ahit'te ahiret hayatındaki ceza yeri olarak geçen "gehenna (cehennem)" (Matta 5:22) ile aynı anlamda kullanılır (bk. Radak, Psalms 9:18) ve yıkım

diyarı, çukur olarak da nitelenir (Süleyman'ın Meselleri 15:11; 27:20; Yeşaya 14:15). Başka bir pasukta sağduyulu kişinin yukarıya, yaşama giden yolda olduğu ve bunun, onun ölümler diyarına inmesini önleyeceği bildirilmiştir (Süleyman'ın Meselleri 15:24). Tefsirlerde buradaki yaşam yolu Tora olarak; ölümler diyarı da aşağısı, cehennem olarak açıklanmıştır (*Midrash Vayikra Rabbah*, 29:5; Ben Asher, Bereshit 23:1:1). Bu durumda pasuktaki "yukarı"yı cennet ve burayı hak edenleri yaşayanlar; aşağıda, cehennemde olanları da ölümler olarak nitelendirebiliriz. Ancak yine de alt alemdeki ölümlerin hakiki anlamda mı yoksa mecazen mi ölü oldukları net değildir.

2. Hıristiyan Kutsal Metin ve Tefsirlerine Göre İlahi Bir Karşılık Olarak Ölüm ve Yaşam

Yeni Ahit, Kutsal Yazılar diye söz ettiği kendinden önceki kitapları tasdik edip muhtevasına ise genellikle gerektiği yerlerde işaret eder ve bazı açılardan yeniden yorumlar. Yaratılış kıssası ve ilk günah konusu da bunlardandır. Bu kapsamda Tekvin kitabında anlatılanlar ve bunların Hıristiyan yorumlarına istinaden insan neslinin, ilk ebeveyni Âdem ve karısının Tanrı'nın emrine itaatsizliği nedeniyle ölümlü olduğu, Hıristiyan inancında da temel bir öğretilerdir. Ancak bu öğreti Yeni Ahit metinleri ve tefsirlerinde farklı boyutlar kazanmıştır. Bu başlık altında, Yeni Ahit'te ilk günahla ilgili kısma yer almadığından, Tanah'taki kıssanın Hıristiyan yorumları incelenecek ardundan Yeni Ahit ve tefsirlerinde ölüm ve yaşamla ilgili, ilk günah üzerine kurulan öğretiler ele alınacaktır.

2.1. Tanah'taki İlk Günah Kıssasının Hıristiyan Tefsirlerinde İlahi Bir Karşılık Olarak Ölüm ve Yaşam

Tanah'ın Tora kısmında yer alan Tekvin kitabında geçen ilk günahın Hıristiyan yorumları Yahudilikten çok farklı değildir. Bunlara göre, insan ilk günahı ilimde Tanrı gibi olup O'ndan bağımsız olma arzusuyla işlemiştir. Baş edilmesi gereken bedensel dürtülerin ortaya çıkışı, bunun sonucu olmuş ve böylece insanın gözü açılmış yani yanlış yaptığını anlayıp yaratıcısından ve efendisi ilan edildiği tüm mahlukattan utanmıştır (Barnes, Genesis 3:1-7).

Hıristiyan kaynaklarına göre insanın ilk günahından sonra tekrar sonsuz olmasın diye Yaşam Ağacı'ndan engellenmesi, onun iyiliği için Tanrı'nın bir rahmetidir. Buna göre Tanrı onu ölüme mahkûm bırakırken ebedi ölüm demek olan sonsuz ama günahkâr bir yaşamdan korumayı amaçlamıştır. Aksi halde insan, doğasına karışan günah işleme dürtüleri nedeniyle perişan sonsuz bir yaşam sürecekti ki Âdem de 930 yıl acı ve pişmanlık içinde yaşamıştır. Nitekim insanın dünyada böyle günah (fuhuş, yalan, putperestlik, büyüçülük) ve acı içinde ebedi bir yaşam sürmesi, Yeni Ahit'te ikinci ölüm diye nitelenen sonsuz sefalet (Vahiy 2:11; 20:6,14; 21:8) yani mecazen kurtuluşu olmayan ebedi bir ölüm olacaktır (Barnes, Genesis 3:22-24; Keil & Delitzsch, Genesis 3:22-24; Haydock, Genesis 3:22).

Diğer taraftan Tanrı Yaşam Ağacı'nı yok etmemiş, dünya hayatındaki imtihandan başarıyla geçip kutsal bir tabiatla yeniden doğacaklar için saklamıştır. Açıklamalara göre bu ağaç, Vahiy kitabı 20-21. bölümlerde bahsi geçen Mesih'in günahı ve ölümü yok etmesinden sonra kurulacak yeni yeryüzünde, göksel Kudüs'te yeniden yeşerecektir (Barnes, Genesis 3:22-24).

İnsan, bir ahlak sınavı olan yasak ağaçtan yemeseydi ne olurdu sorusuna verilen cevaba

gelince, iradî ve ahlaki iyi bir davranış sergileyip iyilik ve kötülüğün bilgisini eşit şekilde elde edecek, tabiatını kötülükle bozup kendini düşürmeyecek, böylece iradi bir ahlaki iyilikte de Tanrı'ya benzeyecekti (Barnes, Genesis 3:1-7). Ancak insan Tanrı'dan bağımsız olmak istemiştir. Böylece insanın bir ceza olan fani yaşamı, kaybettiği Tanrı'nın sonsuz mükemmel yaşam lütfunu hakkıyla kazanması ve ebedi saf tabiatına dönerek her türlü ölümden kurtulması için bir fırsat olmuştur.

2.2. Yeni Ahit ve Tefsirlerine Göre İlahi Bir Karşılık Olarak Ölüm ve Yaşam

Yeni Ahit'teki, havari Pavlus'un mektuplarında ölümün insan nesline ilk atasından kalan bir ceza olduğu öğretisi, kurtarıcı Mesih İsa inancıyla bütünleştirilerek farklı bir boyut kazanmıştır. Mektuplarından birinde Pavlus, Mesih'in insanların günahlarına karşılık öldüğünü ve üçüncü gün dirildiğini, bunun ölümlerin dirilişine delil olduğunu ifade ettikten sonra (İncil, 2003, 1. Korintliler 15:1-20) şöyle demiştir: "Ölüm bir insan aracılığıyla geldiğine göre, ölümden diriliş de bir insan aracılığıyla gelir. Herkes nasıl Âdem'de ölüyorsa, herkes Mesih'te yaşama kavuşacak" (1. Korintliler 15:21-22). Bu pasajda Mesih'e inananların ahlaki dirilişinden, ruhsal arınmasından bahsedildiğini düşünenler olsa da ifadelerin bağlamından dolayı genel kanaat, burada tüm insanların bedensel ölüm ve dirilişinden bahsedildiğidir. Açıklamalara göre Mesih ikinci Âdem'dir. Tüm insanlık nasıl ki Âdem'in nesli olarak onun günahla gelen ölümlü tabiatını miras almıştır, tüm günahların kefaretiyle kanıyla ödeyen ve ölümü yok edecek olan ruhsal gelişimin başı/atası Mesih aracılığıyla da ölümsüz olacaktır (Lange, 1 Corinthians 15:20-22; Haydock, 1 Corinthians 15:13-23; Henry, 1 Corinthians 15:20-34).

Pavlus, yukarıda sözü geçen pasajın ilerisinde Mesih'in -ikinci gelişinde- tüm Tanrı düşmanlarını öldüreceği krallık dönemine dair kehanetlerden bahsederken ortadan kaldırılacak son düşmanın ölüm olduğunu haber verir (1. Korintliler 15:26). Bu da tüm insanların, diriltikten sonra artık bedensel ölüme maruz kalmayacakları şeklinde izah edilmiştir.

Pavlus başka bir mektubunda; Âdem'in itaatsizliğinin dünyaya günahı, bunun da ölümü getirdiği ve herkesi günahkâr yaptığı gibi, Mesih'in sadakatinin de soyuna yani ona inananlara sonsuz yaşamı getireceğini ve insanları günahtan aklayacağını ifade eder (Romalılar 5:12-21). Burada da Âdem, günah ve ölüm üçlemesinin yerini Mesih, doğruluk ve sonsuz yaşam almıştır. Ancak burada inananlara bahsedilen ebedi yaşam, cennetteki güzel yaşamdır. Nitekim Vahiy kitabında insanın artık, yalnızca Tanrı'nın Mesih'te sağladığı kurtuluş sayesinde yeniden Yaşam Ağacı'na yaklaşabileceği yani nimetler içindeki bir yaşamı hak edebileceği ifade edilirken (Vahiy 2:7; 22:2, 14, 19) adı yaşam kitabında yazılmamış olanların maruz kalacağı ikinci bir ölümden, içine atılacakları ateş gölünden bahsedilir (Vahiy 20:14-15) Açıklamalara göre Mesih'e iman etmeyen, kötülük yapan insanlar manen ikinci ve ebedi ölüm olan lanetli bir yaşama dirilecektir (Gill, 1 Corinthians 15:26). Böylece ilahi bir karşılık olarak ölümün anlam alanına, mecazen cehennem azabı da girmiştir. Yeni Ahit'te, Tora'daki insan öldürenin yargılanması gibi hükümlere işaretten başka (Matta 2:21,27) ölümden bedensel bir ceza olarak bahseden bir ifade ise yoktur.

İlk günah, Hıristiyanlığın Katolik yorumunda, "asli günah" ismiyle doktrinleşmiştir. Bu doktrin, Âdem'in günahının sonucu olarak her bebeğin anne rahmine düştüğünde maruz kaldığı kalıtsal günahı ifade eder. Sonraları asli günah doktrini, vaftiz ritüeli yoluyla, Mesih'in enkarnasyonu ve asli doğruluk öğretileriyle bütünleştirilmiştir. Buna göre,

başlangıçta iradi günahlardan arınmak isteyenlerin yaptığı bir hazırlık olan vaftiz, doğan her bebeğin Tanrı'nın lütfu ve Mesih aracılığıyla asli günahtan arınıp asli doğruluğa dönmesi için uygulanan bir ritüel haline gelmiştir. Tanah ve Yeni Ahit'te asli günah doktrinine dair açık bir ifade yoktur. Ancak yukarıda geçen yaratılış kisası ve Pavlus'un sözleri gibi bazı metinlerde (ör. Romalılar 7:14-21; Mezmurlar 51:5) buna ima olduğu iddia edilmiştir (Carson & Cerrito, 2003a, s. 10/661-663, 2003b, s. 10/664).

Vaftiz, yine Pavlus'un Romalılara mektubunun 6. bölümündeki sözlerine istinaden bir nevi Mesih gibi, günahlara karşı ölmek ve Mesih gibi Tanrı için olan yeni, kutsal bir yaşama dirilmek, yükselmek olarak yorumlanmıştır. Pavlus'un sözlerinde bu durum "vaftiz yoluyla Mesih'le birlikte ölüme gömülmek ve dirilişte onunla bütünleşmek" (Romalılar 6:4-5; Elçilerin İşleri 22:16) şeklinde ifade bulmuştur. Açıklamalara göre ifadenin geçtiği bölümün tamamından anlaşıldığı üzere burada ölüm, günah; ölüme gömülmek, günahın etkisinden kurtulmaktır. Vaftiz olup günaha kölelikten özgürleşen imanlı insan (Hıristiyan), doğruluğun kölesi olarak artık günah işlememelidir (Barnes, Romans 6:1-5; Garner & Howes, Romans 6:2-5). İman ve vaftizle gelen bu durum Pavlus tarafından Tanrı'nın oğlu olmak şeklinde de nitelenmiştir (Galatyalılar 3:26-27). Yani Mesih insanların bedensel dirilişine aracılık edeceği gibi, kendine inanıp onunla bütünleşenlerin ruhsal dirilişine de vaftiz yoluyla aracılık etmektedir.

Pavlus'un mektuplarındaki İsa'nın ikinci Âdem olarak kendini kurban etmesi suretiyle insanlığı günah ve ölümden kurtarıcı misyonu ve bu amaç uğruna enkarnasyonu konusundaki öğretisi, dört temel İncil'de açıkça yer almaz. Ancak bu İncillerdeki bazı imaların yorumlarına dayanır. İnciller İsa'nın öldürülmesi ve ölümden dirilmesiyle ilgili olayları anlatır, onun manen sonsuz yaşamı sağlayacak misyonunu anlatır (Matta 17:22-23; 28:1-20; Yuhanna 3: 16; 5: 24; 17: 3) ancak bunlardan sözü geçen öğretilerin çıkarılması güçtür. Bunların merkezinde olan İsa'nın kanının insanlığın günahlarına kefarete olduğu inancı, İncillerde geçen Fısıh yemeğiyle ilgili pasajlardaki (Matta 26:17-30; Markos 14:12-26; Luka 22:7-23; Yuhanna 13:21-30) imaların yorumudur (ör. Burkitt, Matthew 26:26).

İsa'nın eşsiz olduğu ve Tanrı'nın oğlu olduğu Yuhanna İncili'nde vurgulanan bir husustur. Ancak bununla hakiki anlamda bir oğulluğun kastedildiği tartışmaya açıktır (bk. Yuhanna 1:14, 18; 3:17-18, 3:35-36; 5:19-26; 8:35-36; 10:36; 11:4, 19:7). Bu bağlamda "Çünkü Tanrı dünyayı o kadar çok sevdi ki, biricik Oğlu'nu verdi. Öyle ki O'na iman edenlerin hiçbiri mahvolmasın, hepsi sonsuz yaşama kavuşsun. Tanrı, Oğlu'nu dünyayı yargılamak için göndermedi, dünya O'nun aracılığıyla kurtulsun diye gönderdi" (Yuhanna 3:16-17) pasajı ve benzerleri (Matta 1:21), İsa'nın insanların hidayetindeki kılavuzluğu sayesinde gelen bir kurtuluş doğrultusunda yorumlanabilir. Ancak daha ziyade günah kurbanı olan Oğul inancı çerçevesinde yorumlanmıştır ki bunların çıkarılabileceği ifadeler Yeni Ahit'te elçilere ait mektuplardaki pasajlarda yer alır (1. Yuhanna 2:2; Romalılar 4:25; Galatyalılar 1:4; 2:20; Titus 2:14) Yukarıda verilen pasajın yorumlarına göre, dünyayı yani sadece İsrailoğullarını değil tüm insanlığı affetmeyi isteyen Tanrı, bunu adaleti gereği yasal bir temelde -bir bedel alarak- yapması gerektiği için ve ölümün büyük kefareti ancak kendi oğlu karşılayabileceği için onu insan tabiatında göndermiş, insanlığın tüm günahlarına kefarete olarak kurban olmasına izin vermiştir, buna karşılık tüm insanlıkla yaptığı Yeni Ahit'i ve insanlığa dirilişten sonra geri vereceği sonsuz iyi yaşamı ona iman yoluna bağlamıştır. Birinci gelişinde tüm insanlığı kurtaran Mesih, ikinci gelişinde buna rağmen kendine inanmayanları yargılayacaktır (Henry, John 3:13-19; Burkitt, John 3:14-19; Aquinas, John 3:16-18; Gill,

John 3:17-18). Böylece, Yahudilikteki “Yasa yaşamın gerçek yoludur” ilkesinin yerini “Mesih İsa yaşamın gerçek yoludur” ilkesi almış (Gill, John 13: 6; Henry, John 14: 6-7), dünyada ve ahirette kutsal bir yaşam hakkı, kurtarıcı olarak ona iman edenlere hasredilmiştir.

Kurtarıcı Mesih inancının dayanaklarından biri olan kefarete doktrini Yahudi kutsal metinlerine dayanır. Bu metinlerde, maddi cezası olmayan günahların affı ve nefisteki etkisinin onarımı için, günahın derecesine göre çeşitli kurban kefaretlere belirlenmiştir (Levililer 1:1-17; 5:1-19; 6: 1-7).

Hristiyanlıktaki gelecek yaşam doktrininde, Tanah'taki İsrail ve çevresinde gerçekleşecek Yahudi egemenliği ve Mesih'in gelişinde kurulacak yaşama dair kehanetler (Mezmurlar 2:2-7; İşıya 9:6-7; 33:10-24; Yoel 2-3; Obadya 1:15-21), İsa'nın ikinci gelişle kurulacak göksel krallıktaki yaşam doğrultusunda yorumlanmıştır (Haydock, Psalm 2:2-8; Jameson & Fausset & Brown, Isaiah 9:6-7; Nicoll, Psalms 2:1-3, 7-9). Kehanetler kapsamında Yahudilerin dünyanın sonunda Davud soyundan bekledikleri Mesih, Hristiyanlığa göre İncil pasajlarında anlatılan (Matta 24:1-35; Markos 13:1-31; Luka 21:5-33), dünyaya ikinci kez incek olan İsa'dır. Bu konudaki yaklaşımlara göre İsa, İsrail kurulduktan ve tüm dünyaya Hristiyanlık tebliğ edildikten sonra gelip inanmayanlarla savaşacak ve krallığını kuracaktır. Sonra yargı gerçekleşecek, yaşam kitabında adı olanlar yeni dünyada sonsuz yaşayacaktır (Çetin, 2014, ss. 7, 11).

3. Kur'an ve Tefsirlerine Göre İlahi Bir Karşılık Olarak Ölüm ve Yaşam

Kur'an ve tefsirlerine göre ilahi bir karşılık olarak ölüm ve yaşamın Tanah ve Yeni Ahit'tekine yakın bir anlam alanı vardır. Ancak bu anlam alanının temelinde, ilk günahın ölümün varlık sebebi olduğu yani insanın ilk günahın cezası olarak ölümsüzken ölümlü olduğu kuramı yer almaz. Hatta Kur'an'daki ilk günah kıssasında, kitap ehlinin insanın ölümlü tabiatıyla ilgili geliştirdiği olumsuz yaklaşımı bozan mahiyette ayrıntılar vardır. Yine de bu başlık altında mukayese yapılabilmesi için Kur'an'daki yaratılış kıssasında geçen ilk günah ve cezası incelenecek, ardından ceza olarak ölümün bunun dışındaki anlam alanları ele alınacaktır.

3.1. Kur'an'daki İlk Günah Kıssası Kapsamında Ölüm ve Yaşam

Kur'an'da farklı ayrıntılarıyla birlikte muhtelif surelerde dile getirilen yaratılış ve ilk günah kıssası ana hatlarıyla Tanah'ın Tekvin kitabında anlatılanlarla benzerdir. Ancak Kur'an, Tora'da yer alan bazı detaylara yer vermezken orada yer almayan bazı ayrıntıları ve kıssanın Yahudi ve Hristiyan inanışındaki yorumlarının üzerine inşa edilen temel öğretileri bozacak mahiyette bazı haberler içerir. Bunların başında, insanın aslen ölümsüz, mükemmel ve kötülüğe eğilimli olmayan bir tabiatla yaratıldığı ancak bunun ilk günah nedeniyle bozulduğu öğretilerine aykırı olan ve ilk insanları, özellikle de kadını günah ve ölümün müsebbibi olmaktan kurtaran haberler gelir.

Kur'an'da geçtiğine göre, Allah Hz. Âdem'i yaratmadan önce meleklerle yeryüzünde bir halife yaratacağını bildirmiş, onlar da “Orada fesat çıkaracak ve kan akıtacak birini mi yaratacaksın?” (Kur'an-ı Kerim Meâli, 2005, v. el-Bakara 2:30) demişlerdir. Meleklerin, ayette geçen insana dair -Allah'ın bildirmesine, Levh-i Mahfûz'a ya da bir çıkarıma dayanan (Taberî, 2000, s. 1/452, 464; Beydâvî, 1993, s. 1/68)- ifadeleri, insanın kötülük eğilimine sahip, kanı akıtılabilecek ölümlü bir varlık olarak yaratıldığını gösterir. Burada tefsirlere göre meleklerin Hz. Âdem'in değil neslinin kötülüklerinden bahsettiği de

söylenmelidir (Taberî, 2000, s. 1/453). Kıssanın devamında Allah, Hz. Âdem'i yaratmış ve meleklerle, onların bilmediği isimleri öğrettiği bu varlığın, onu hilafete liyakatli kılan marifet yönünü göstermiştir (el-Bakara 2:31-33). Böylece Âdem neslinden iyi, liyakatli insanların da çıkacağı anlaşılmıştır.

Tefsirlere göre melekler, insan yaratılmadan önce onun türüne itimatsızlıklarını gösteren sözleriyle; kendileri gibi itaatkâr, bilge kimselerin yerine, aklın yanında şehvet ve öfkesi de olduğundan fesat çıkaracağını bildikleri bir varlığın hilafetinden duydukları şaşkınlığı ifade etmişlerdir. Ya da insanın yaratılmasındaki hikmeti öğrenmek, bir öğrenci gibi aydınlanıp şüphelerini gidermek istemişler ve sonuçta insanın cahilce, kibirle hareket edip asi olmak için değil, bilgiyle hareket ederek itaat etmek için yaratıldığını anlamışlardır (Taberî, 2000, s. 1/464-471; Râzî, 1999, s. 2/386-389; Beydâvî, 1993, s. 1/68; Ebüssü'ûd, s. 1/82). Bu kapsamda insanın hilafete liyakatinin, ona bu göreve uygun olarak verilen akli ve ilmi donanımı nedeniyle olduğunu ve akıllı varlıkların Allah'ın ilminden, onun öğrettiği, izin verdiği kadarına vakıf olabileceğini gösterir. Burada bazı rivayetlerde -İblis'in kabilesinden olan- meleklerin/cinlerin Hz. Âdem hakkında, ondan önce yeryüzüne yerleşip çok kan döken cinlere kıyasen konuştuklarının geçtiği hatırlatılmalıdır (Taberî, 2000, s. 1/455-458). Ancak meleklerin bir konuda kesin olmadan konuşmayacakları düşüncesi, kendilerine bildirilmiş bilgilere dayandıkları tefsirini öne çıkarmıştır.

Kıssanın yukarıdaki bölümü, daha detaylı olmakla birlikte Tora'da -daha önce sözü geçen- Tanrı'nın kendi suretinde insan yaratacağını söylemesiyle ilgili kısma karşılık gelir. İki kitaptan da insanın akıl ve bilgi sahibi olarak yaratıldığı anlaşılmaktadır. Ancak Kur'an'da Tekvin kitabındaki kıssa ve yorumlarında geçen ilk günahla birlikte kazanılan kötülük eğilimi ve ahlaki bilgiden bahsedilmez. Böyle olsa da ilk günahın insanın, hakkında gerekli her şeyi bilmesine rağmen kötü olanı yani Allah'a isyanı ve şeytanın düşmanlığını tecrübe etmesine, bu tecrübelerinin ardından pişmanlığı ve tövbeyle gelen affı öğrenmesine vesile olduğu söylenebilir. Nitekim Kur'an'daki ilk günah kıssasının ana öğretilerinden biri de bir kurban sunmaya gerek olmadan samimi pişmanlıkla yapılan tövbe ve ardından gecikmeden gelecek olan ilahi aftır. İnsan daha yaratılıştan yanlış yapabilecek tabiatla olduğundan yanlışını telafi yolunu da öğrenmesi gerekmiştir.

Kur'an'daki kıssada, insanı günah konusunda ayartıcı olan düşmanın yani Tekvin kitabında yılan (şeytan, kötü eğilim ya da ölüm meleğinin simgesi (Farsi vd., 2010, s. 1/21)) olarak geçen İblis'in rolü ve ona dair anlatılanlar daha baskındır. Hatta o, haset ve kibrinin sonucu Allah'a itaat zincirini kırıp yaratılış kıssasındaki ilk günahı işleyendir. Kıssaya göre Allah Hz. Âdem'i yaratınca meleklerle ona secde etmelerini emretmiş ancak o meclisteki İblis, ateşten yaratıldığı için çamurdan olan insandan daha hayırlı olduğu gerekçesiyle emre itaat etmemiştir. Allah büyüklük taslayarak haddini aşan ve kafirlerden olan İblis'i bulunduğu makamdan kovup din gününe kadar lanetlemiştir. Böylece kıssada, isyan, küfür ve bunların sonucu olan lanet kavramları, Âdem'in değil onun üzerinden oluşmaya başlamıştır. Bu da insandan hatta İblis'ten önce de mevcut olan bir kötülüğü gösterir. Kıssanın devamında İblis kendince Hz. Âdem'le imtihan yoluyla azdırılmasına karşılık diriliş gününe kadar, üzerinde hâkimiyet kuramayacağı ihlaslı olanları hariç insanları azdırmak için mühlet istemiştir. Allah da malum vakte kadar ona mühlet vermiş ve cehennemi o ve takipçileriyle dolduracağını söylemiştir (Şad 38:71-88; el-A'raf 7:11-18; el-İsrâ' 17:61-63; el-Kehf 18:50; el-Hicr 15:28-43).

Kıssanın yukarıdaki kesitinden anlaşıldığı üzere günahın ve İblis'in insan üzerinde

mutlak egemenliği yoktur. Ayrıca burada ilk günah henüz işlememişken sözü geçen malum vakit yani diriliş günü ve cehennem bahisleri, baskın Yahudi ve Hıristiyan inanışlarının aksine Allah'ın daha başlangıçta insana, seçimler yapacağı ölümlü bir dünya yaşamı takdir etmiş olduğunu ve akıbetinin bu yaşamdaki kendi tercihlerine bağlı olduğunu gösterir. İnsanın ahiret hayatı ve burada karşılaşacağı ceza daha en başından belirlenmiştir.

Kur'an'daki yaratılış kıssasının bir sonraki sahnesinde Allah, Hz. Âdem ve eşini kıssada ilk defa geçen ve yeri belirtilmeyen cennete yerleşip dilediklerini yemelerini ancak oradaki bir ağaca yaklaşmalarını, yoksa zalimlerden olacaklarını söylemiştir (el-Bakara 2:35; el-A'raf 7:19). Bu cennetin, kıssadaki Hz. Âdem'in dünyada yaratılması, İblis'in cennete girebilmesi gibi detaylardan dolayı -Tora'da geçtiği üzere- dünyada olduğunu belirtenler olmakla birlikte cennet lafzı "marife/belirli" olarak geçtiği için çoğunlukla bunun uhrevi cennet olduğu düşünülmüştür (Râzî, 1999, s. 3/452-453; Beydâvî, 1993, s. 1/72; Ebüssü'ûd, s. 1/90). Bu tefsiri esas alırsak, insana dünya hilafeti misyonu verildiğine göre cennetteki misafirlik ve yasak ağaç olayı da ona varacağı asıl vatanını tanıyıp bilmesi ve orayı hak edebilmesi için şeytana, kötülüğe yenik düşmemesi gerektiğini anlaması üzere bir hazırlık, ön imtihan olarak düşünülebilir. Bu konuda, ayetlerde Âdem ve eşinin cennete iskânından bahsedilmesi de iskân daimî değil belli bir süreye kadar olduğu için, bu misafirlığe delil sayılmıştır. Ayrıca bir açıklamaya göre de cennette ebedi kalıcı olsalardı yasak olmazdı, yasağın oluşu bir şekilde ihlal edileceğini gösterir (Kurtubî, 1964, s. 1/299, 304; Ebüssü'ûd, s. 1/91).

Kıssanın yukarıdaki kesinde dikkat çeken önemli nokta yasak ağaçtan sadece "الشَّجَرَةَ /ağaç" şeklinde bahsedilmesi ve Yaşam Ağacı denen ikinci bir ağaçtan bahsedilmemesidir. Böylece sanki Tora tefsirlerinde Âdem ve Havva'nın ebediyet ve ölüm getirecek iki ağaçtan ikincisini tercih ettiği, yediği ağacın ölümü gerektirecek derecede büyük bir günahı, isyanı temsil ettiği doğrultusundaki yaklaşımlar unutturulmak istenmektedir. Nitekim kıssanın bu sahnesinin başka bir kesitiyle ilgili ayetlerde geçtiğine göre Allah, Hz. Âdem'e İblis'in o ve eşine düşmanlığını da hatırlatarak onları açlık, çıplaklık, susuzluk, sıcaktan bunalma yaşamayacağı cennetten çıkarmaması, bu olursa mutsuz olacağı konusunda uyarmıştır. Yani ceza hakiki bir ölüm, ölümsüzken ölümlü olma değil cennetten sürgün edilmektir. Ancak İblis, Hz. Âdem'e "Ey Âdem! Sana ebedilik ağacını ve yok olmayan bir saltanatı göstereyim mi?" sözüyle vesvese vermiştir (Tâhâ 20: 117-120).

Kur'an'da kıssanın yukarıdaki kısmının devamı olması muhtemel diğer bir kesitinde, şeytanın kendilerinden -elbise ya da bir nurla- gizlenmiş olan avret yerlerini açmak için Hz. Âdem ve eşine "Rabbiniz size bu ağacı ancak, melek olmanız, ya da (cennette) ebedi kalıcılardan olmanız diye yasakladı" diye -önceden başladığı işi sürdürmek suretiyle- vesvese vererek ikisini de yasağa sürüklediği geçer. Kıssaya göre ağaçtan yediklerinde avret yerleri kendilerine görünmüş ve cennet yapraklarıyla örtünmeye çalışmışlardır. Sonuçta af dilemişler ancak suçlarının cezası olarak cennetten, bir süreye kadar yerleşip yararlanacakları, orada yaşayıp, ölüp, çıkarılacakları yeryüzüne İblis'le birlikte birbirlerine düşman olarak indirilmişlerdir (el-A'raf 7:20-25; el-Bakara 2:36). Kıssada, İblis'in vesvese verirken bahsettiği yasak ağacın insana ebediliği, melek olmayı, cennette ebedi kalmayı sağlayacağıyla ilgili bahisler, insanın ölümsüz olarak ve bir melek gibi -kötüye eğilimi olmadan- yaratılmadığının ve bunu kendisinin de bildiğinin bir diğer göstergesidir.

Tora'da ilk günah işlenirken öncelikle Havvâ'nın yılana, Âdem'in de Havvâ'ya kanarak günah işlediği geçmişti. Kur'an'da İblis'in, Hz. Âdem ve karısını vesveseleriyle ayarttığı belirtilmiştir (el-A' râf 7:22). Bu durum ihlalin kasıtlı mı kasıtsız mı gerçekleştiği sorusunu gündeme getirmiştir. Bu konuda, Hz. Âdem'in bilerek yani İblis'in sözlere inanarak günah işlemediği, böyle olsa düşmanlığını bildiği halde birine inanmak suretiyle yasağın ihlalinden daha kötü olan, Allah hakkında su-i zanda bulunma günahına düşmüş olacağı ve bunun daha büyük ceza gerektireceği, dolayısıyla İblis'i tasdik ederek değil hata ile, bir işe dalan oruçlunun unutup yemek yemesi gibi yasağı ihlal ettiği açıklamaları yapılmıştır (Râzî, 1999, s. 3/459-460).

Kur'an'da Hz. Âdem'in emre itaatsizliği verdiği sözü unutmama, kararlılık gösterememe, isyan, yolundan şaşma, kendi nefesine zulüm olarak nitelenmiştir. Böyle olsa bile İslam geleneğinde Hz. Âdem'e önceki semavi dinlerdeki gibi ilk günahla ilgili ağır yükler yüklenmemiş, hatta İslam'daki peygamberlerin masum/günahsız olduğu inancından dolayı ihlal hakkında durumu hafifleştirici açıklamalar yapılmıştır. Bu kapsamda, ayetteki yasağın tahrim değil tenzih için olduğu ya da yasağın muhataplarınınca mendupluk ifade edecek şekilde yorumlandığı (Kurtubî, 1964, s. 1/306), Hz. Âdem'in hatayla veya unutarak zellede bulunduğu ve peygamber olduğu için bu unutmadan sorumlu tutulduğu, evla olanı terk ettiği ya da menedildiği ağaçtan değil de onun cinsinden olan başka bir ağaçtan yediği görüşleri beyan edilmiştir. Bu bağlamda Hz. Âdem'den zelle sadır olduğunda henüz peygamber olmaması ihtimali de dile getirilmiştir (Râzî, 1999, s. 3/454-465; Kurtubî, 1964, s. 1/305-309; Beydâvî, 1993, s. 1/72). Ancak yasağın tahrim için olduğu görüşü, ayetlerde yasağın ihlaliyle ilgili sözü geçen nitelermelere daha uygundur.

Kıssanın son kesitinin farklı detaylarla anlatıldığı başka ayetlerde, Allah'ın yasağını ihlalinin ardından tövbe eden Hz. Âdem'in daha cennetten inmeden affedildiği belirtilmiştir. Bu bağlamda pişmanlığının ardından Rabbinden birtakım kelimeler aldığı, Allah'ın onu -peygamber olarak- seçtiği ve tövbesini kabul edip doğru yola ilettiği bildirilmiştir. Ayrıca kıssaya göre Allah, yeryüzüne göndermeden önce Hz. Âdem ve eşine, onlardan kim gönderilen bir yol göstericiye uyarsa ne (dünyada) yoldan sapacağını ne de (ahirette) mutsuz olacağını, kim de Allah'ı anmaktan yüz çevirirse sıkıntılı bir hayat yaşayıp kıyamette de kör haşrolacağını ve -başka ayetlerde- kim inkâr edip ayetleri yalanlarsa cehennemde ebedi kalacağını bildirdiği anlatılmaktadır (Tâhâ 20:115, 120-127; el-Bakara 2:37-39).

Yeryüzüne inmeden önce, ilk günahın insan sorumlularının bir aracı olmadan tövbe etmeleri sonucu affedilmeleri ve insanın neslinin dünyevi-uhrevi tüm yaşamının kendi iradesine bağlanmasıyla biten son kısım, asli günah ve aracı-kurtarıcı Mesih doktrinlerinin temelini yok etmektedir. Ayrıca Kur'an'daki kıssa kadını, önceki semavi dinlerde ilk günahla ayartıcı olması nedeniyle düştüğü kötü durumdan (Harman, 1997), her ne kadar tefsir kaynaklarında benzer yorumlar ve Hz. Peygamber'e isnat edilen rivayetler görülebilse bile (Kurtubî, 1964, s. 1/307; Şuyûfî, s. 1/132-133), kurtarmaktadır. Hatta Kur'an'daki kıssada İblis ve Allah'a ahit veren Hz. Âdem'in eylemlerinin ve sorumluluğunun ön planda olduğu görülür. Ayrıca Kur'an'da iki yaşamın selameti de gönderilecek rehberlere, peygamber ve kitaplara uymaya yani Allah'a sadakate bağlanmıştır.

Kur'an'daki yaratılış kıssasında ilk günah ve bunun cezası olarak ölümlü olma arasında hakiki bir bağlantı görülemez. Ancak kıssanın sonunda Allah'ın gönderdiği yol

göstericilere uyanlara iki dünyada mutlu yaşam vadedilirken karşı gelenlere iki dünyada sıkıntılı yaşam verileceğinin belirtilmesinde, Allah'a itaat ve itaatsizlik ile yaşam ve ölüm arasında manen bir bağın kurulduğunu söyleyebiliriz. Buna göre, rehberlere uyarak Allah'a itaat eden kişi, tüm boyutlarda "yaşam" diye nitelenebilecek bir varlık sürecek, asi olan ise tüm boyutlarda yaşam diyemeyeceğimiz manen ölüm gibi olan bir varlık sürecektir.

3.2. Kur'an'ın Diğer Ayetlerine Göre İlahi Bir Karşılık Olarak Ölüm ve Yaşam

Kur'an'daki ilk günah kıssasından anlaşıldığı üzere, Allah'a bağlılığın karşılığı olan iyi yaşamı, Allah'ın gönderdiği yol göstericilere tabi olanlar hak edecektir. Allah'a sadakatin ve böylece yaşamı elde etmenin yolunun Yahudilikte Tora'ya, Hıristiyanlıkta İsa Mesih'e bağlılık şeklinde tezahür ettiğinden söz edilmişti. Bu bağlamda tıpkı Tanah ve Yeni Ahit metinlerinde Tora ve Hz. İsa hakkında geçtiği gibi, Kur'an'da da Hz. Peygamber'in tebliğinden, ona uyanlar için hayat kaynağı olarak şu şekilde bahsedilmektedir: "Ey iman edenler! Size hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah'ın ve Resûlü'nün çağrısına uyun ve bilin ki Allah, kişi ile kalbi arasına girer..." (el-Enfâl 8:24). Tefsirlere göre ayetteki hayat verecek şeyler; iman/itikad, İslam/iyi ameller, Kur'an, hak, dini ilimler, ilahi emir ve yasaklar, imanın getireceği güç ve cesaret, cihat ve ihlastır. Bunların karşısında olan küfür, batıl, cehalet, acz ve korku vb. kavramlar ise ebedi mutsuzluğu getireceği için asıl ölüm olan kalbin ölümünün kendisi demektir. Hayat verecek şeylere uymaya icabet edenlere vadedilen hayat ise geçici dünyevi mutlulukların olduğu bir hayattan ziyade kişinin kendini emin hissettiği, kalbini tatmin eden manevi huzura kavuştuğu bir yaşam, bir mükâfat olarak tefsir edilmiştir. Bu nedenle bu mükâfatın özellikle nimetler içindeki ebedi hayat yani cennet hayatı olduğu yorumları öne çıkmıştır (Taberî, 2000, s. 13/464-465; Kurtubî, 1964, s. 7/389-390; İbnü'l-Cevzî, 2002, s. 2/199-200). Bu konuda, Kur'an'da ifade edilen Allah yolunda katledilenlerin ölü olmadığı, hep hayatta olduğuyula ilgili ayetin (Âl-i İmrân 3:169) tefsirlerinde de cihadın mükâfatı olan yaşamın, ruhsal/manevi bir ölümsüzlük ya da bedensel ölümden sonra azap, sıkıntı, keder gibi hiçbir olumsuzluk yaşamamak şeklinde tefsirleri görülebilir (İbnü'l-Cevzî, 2002, s. 1/346; Beydâvî, 1993, s. 2/48).

Yaşamın, dünyada Allah'a itaat doğrultusundaki manevi yaşamı ve bunun mükâfatı olan cennet yaşamını ifade etmesine karşılık, ölüm de Allah'a isyan doğrultusunda sürdürülen bir yaşamı ve bunun dünyevi-uhrevi cezasını ifade eder. Bu konuda Tanah ve Yeni Ahit'te olduğu gibi Kur'an'da da ölümden, yaşamı altüst eden hüznün, keder, tasa, azap anlamında bahseden ayetler vardır. Örneğin İbrâhîm suresinde peygamberler ve onlara inananlara zulmedenlere, cehennemde her yönden ölüm geleceği, fakat ölmeyecekleri ifade edilmiştir (14:17). Buradaki ölüm, ölüme sebep olacak türden azaplar, cehennemdekilerin karşılaşacağı belalardır (İbnü'l-Cevzî, 2002, s. 2/507; Beydâvî, 1993, s. 3/196). Aynı surede cehennem "نَارِ النَّارِ" yani helak yurdu (Taberî, 2000, s. 17/5) olarak tanımlanması da bu kapsamdadır (14:28). Kur'an'da helak kelimesi yok olmak, ölmek anlamındadır. Bu lafız, ayetlerde günahlara -özellikle toplumsal olanlara- ceza olarak dünya hayatının son bulması anlamındaki bir ölümden ya da ceza mahiyetindeki dünyevî felaketlerden bahsedilirken kullanılır (el-En'âm 6:127; el-A'râf 7:4, 137). Yani ceza olarak hayatını kaybetmek şeklinde yerilen ölüm, "mev" kavramıyla değil, helak ile ifade edilir. Bu durum, günah ve ölüm (helak) arasında kutsal kitaplardaki kadim bağ sergiler. Ancak kötü olan ölümün kendisi değil, ceza olarak gelen ölümdür.

Kur'an literatüründe yaşamın, bedenini değil kalbin diri olmasına, ölümün ise akıl ve

kalbin ölü, hakka kapalı oluşuna karşılık geldiği manevi bir anlam alanı vardır ki uhrevî saadeti sağlayacak olan da manen diri oluşturmaktır. Manevi diriliği sağlayacak olan şey Allah'a, elçilerine ve gönderdiği vahiylerle bağlıdır. Bu bağlamda Kur'an'da Hz. Peygamber'e indirilen vahiy, hayat kaynağı olan "ruh", bir nur olarak nitelenmiştir (eş-Şûrâ 42:52). Vahyin ruh olarak nitelenmesi, kalpleri diriltmesiyle ve bedene hayat veren ruha kıyasla dini hayatı canlandırması ve uhrevî hayata sebep olmasıyla açıklanmıştır (Beydâvî, 1993, s. 5/85; Bursevî, 2013, s. 8/346; Neseî, 1998, s. 3/262-263). Aynı şekilde, Kur'an'da vahiy meleği Cebrail ve vahyi tebliğ eden Hz. İsrâ'nın ruh olarak nitelendiği görülür (eş-Şu'arâ' 26:193; en-Nisâ' 4:171). Bu durum hakkında yapılan bir tefsirde, melek ve peygamberin, Allah'ın insanlara yaşam yolunu gösteren vahyi ileten araçlar olmaları hasebiyle "ruh" diye nitelendikleri belirtilmiştir (Râzî, 1999, s. 19/169).

Kur'an'da ölü iken diriltilecek ve Allah'ın insanlar arasında yürüyeceği bir nur verdiği kimsenin durumunun, içinde bulunduğu karanlıklardan hiç çıkamayacaklarla bir olmadığı ifade edilmiştir (el-En'am 6:122). Buradaki nur da açıklamalara göre, Kur'an, ilim ve hidayet anlamlarına gelip, inananları doğruya, cennete götürür (İbnü'l-Cevzî, 2002, s. 2/74). Yani vahiy nuruyla aydınlanmayan insan manen ölü gibidir ki bu da akıl kuvvesinin ortadan kalktığı bir temsildir. Nitekim Kur'an'da yanlışları kendine güzel gören, bu yüzden muhakeme yetilerini kaybetmiş, vahyi anlayamayan kişiler hakkında ölü, sağır, kör, dilsiz, kulakları ve kalpleri mühürlenmiş nitelendirmeleri yapılarak bunlara vahyin etki etmeyeceği vurgulanmıştır (en-Neml 27:80; el-Bakara 2:7, 18, 171).

Kur'an'da manevi yaşamın ve bu yaşamın sağlayacağı uhrevî yaşamın önemine vurgu yapılırken Yahudilikteki ilk günah kıssasından çıkarıldığı üzere- kısa yaşamın ya da ölümün bir kötülük olduğu konusundaki inanış reddedilmiş ancak manen iyi denebilecek bir uzun yaşamın faydalı olacağı hatırlatılmıştır. Bu kapsamda Bakara suresinde, ahiretin sadece kendilerine ait olduğunu iddia eden Yahudiler, "Bu iddianızda doğrusanız haydi ölümü isteyin bakalım!" ifadeleriyle uyarılmıştır. Ardından Yahudilerin uzun yaşamaya herkesten, müşriklerden bile fazla düşkün olup bin yıl yaşamayı arzuladıkları, uzun yaşamın kişiyi azaptan kurtarmayacağı ifade edilmiştir (el-Bakara 2:94-96). Böylece Yahudilikte Hz. Âdem'in günahıyla başlatılan ölüm cezası ve kısa yaşam cezası ile, kutsanmış olma ve uzun ömürlü olma arasında kurulan bağ kırılmış, ömrün miktarı ne olursa olsun niteliğine dikkat çekilmiştir. Buradaki bin yıl ile Hz. Âdem'e hatasından önce takdir edildiğine inanılan bin yıl örtüşmektedir.

Kur'an'da Allah'a bağlılığın ve hatalardan tövbe etmenin (Hüd 11:3) karşılığı olarak, Tanah literatüründe olduğu üzere iyi bir dünya hayatının vadedildiğini gösteren ayetler de vardır. en-Nahl suresi 97. ayette iman edip iyi işler işleyenlere vadedilen hoş hayatın (حَيَوَةٌ طَيِّبَةٌ) dünya hayatı hakkında olduğunda ittifak vardır. Bu da helal rızık, afiyet ve yeterlik, mutluluk, itaat, kanaat, ibadetin tadını alma, kazaya rıza vb. şekillerde dünyadaki hem maddi hem manevi yönlerden iyi yaşam anlamlarında yorumlanmıştır. Ancak bu yorumlarda özellikle Allah'a bağlılık ve bunun verdiği hazzın ön plana çıktığı söylenmelidir. Ayetin devamında mükâfatların en güzeli şekilde verileceği de belirtilmiştir ki bu da uhrevî mükâfat olarak izah edilmiştir (Karaman vd., 2007, s. 3/438; İbnü'l-Cevzî, 2002, s. 2/582; Neseî, 1998, s. 2/232).

Kur'an'daki ilke ve buyruklar, insanın maddi-manevi, dünyevi uhrevî yaşamını korumayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda yaşamı korumak için iki suça karşılık ölüm cezası için belirlenmiştir. Bunlardan kısas (bir fiile dengiyle karşılık vermek), Kur'an'da "kısasta hayat vardır" ilkesiyle, tüm insanları öldürmekle bir tutulan haksız yere kasten

insan öldürme suçuna karşılık olarak belirlenmiştir (el-Bakara 2: 179; Mâ'ide 5:32). Kısasın yaşamı koruması, toplumu bu suçu işlemekten caydırmak suretiyle bireylerin hayat haklarını koruması, suç işlendikten sonra ise adaleti sağlayarak kan davalarına engel olması ya da katilin ahirette suçunun sorumluluğundan kurtulması olarak tefsir edilmiştir (Ebüssü'ûd, s. 1/196). Kur'ân'da cinayet suçuna karşılık olarak kısasın dışında diyet ve af yolu da açık bırakılmış (el-Bakara 2: 178) böylece imkân dahilinde katile de yaşam fırsatı verilmiştir. Ölüm cezasını gerektiren ikinci suç, yaşam emniyetini tehlikeye atan Allah'a ve Resulüne karşı savaşmak ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışmaktır. Bu konudaki ayetin nüzul sebeplerinden anlaşıldığı üzere bu da yol kesip eşkıyalık yapmak, insanların mal ve canını gasp etmek türü fiillerdir (Çetiner, 2013, ss. 305-306). Burada da ölüm cezasının, el ve ayakların çaprazlama kesilmesi ve sürgün alternatifleri vardır (Mâ'ide 5:32, 33).

Sonuç

Semavi dinlerde Tanrı'ya bağlılık ve yaşam ile Tanrı'ya baş kaldırma ve ölüm arasında sebep-sonuç ilişkisi vardır. Yahudilik ve Hristiyanlıkta bu ilişki, insanlığın ilk ebeveyninin Tanrı'nın yasakladığı ağaçtan yemek suretiyle işlediği ilk günaha dayandırılmıştır. Yahudilik ve Hristiyanlığın ilk günah yorumlarına göre, Elohim gibi ilim ve hür iradeye sahip olup böylece ondan bağımsız olma arzusuyla işlenen ilk günah, insanın yaratılıştaki sadece iyiye eğilimli ve ölümsüz tabiatına kötülüğü de katması ve ölümlü olmasının, güzel bir yaşam sürdüğü Eden bahçesinden sürgün edilip kısa ve meşakkatli bir yaşama mahkûm edilmesinin nedenidir. Bu nedenle ölüm, insanlığın kurtulması gereken bir cezadır. Bunun yanında ölümün insanı, ebedi olması durumunda ilk günahın açığa çıkardığı bedensel dürtüleriyle baş etmek zorunda kalacağı zor bir hayattan kurtaran hikmeti de vardır. İlk günah kıssası, Yeni Ahit metinleri ve tefsirlerinde bu anlamların yanında asli günah, vaftiz, kurtarıcı Mesih'le özdeşleştirilmiş olan kefarete ve gelecek yaşam doktrinlerine kaynak olacak şekilde yorumlanmıştır. Kur'ân'daki ilk günah kıssası ve tefsirlerinde ise ilk günah ve cezası olarak ölüm arasında Tanah'taki gibi bir bağlantı kurulmadığı gibi kadim öğretileri bozacak detaylar vardır. Bunlardan en önemlisi, insanın yaratılıştan iyilik ve kötülük potansiyeline sahip ölümlü bir tabiatı olduğu ve ilk günahın bu tabiatın değil bu tabiatın ilk günahın nedeni olduğudur. Ayrıca Kur'ân'da insanlığın ilk ebeveyninin, günahı işlerken Tanrı gibi olup ondan bağımsız olma gibi bir kastından bahsedilmediği gibi günaha şeytanın insanı ayartmadaki rolü ve düşmanlığı ön plana çıkmış, kıssanın sonunda suçluların duydukları pişmanlık nedeniyle dünyaya gönderilmeden önce affedildikleri bildirilmiş böylece semavi dinlerde ilk insanlara -özellikle kadına- yüklenen ağır yükler kaldırılmıştır. Kur'ân'daki kıssa, ilk günahın insanı dünya hayatına hazırlayan bir ön imtihan olduğunu gösterir. Bu imtihanda insan düşmanını tanımış, Allah'a itaat ya da itaatsizlik ettiğinde cezasının ne olacağını anlamış ve günah işlediğinde telafisi için tövbe kapısını tecrübe etmiştir. Kıssanın sonunda, dünya hayatında Allah'ın göndereceği yol göstericilere tabi olanların iki dünyada da iyi yaşam süreceği, uymayanların ise kötü yaşam süreceği mesajı da verilmiştir.

Tanah'ın ilk günahattan sonraki süreçle ilgili olan metinlerinde, ilahi buyruklara bağlı olup olmamanın ilahi karşılığı olarak yaşam ve ölüm konusu çeşitli açılımlarla işlenmeye devam etmiştir. Bu metinlerde Hz. Mûsâ'nın aldığı ilahi buyrukları içeren Tora'ya bağlılık, İsrailoğullarının kutsal topraklarda yaşayacakları uzun ve her yönden iyi yaşamın nedeni iken Tora'ya uymamak sürgünlerin, ölümlerin, dünyevi felaketlerin

yaşanacağı kötü, kısa yaşamın nedenidir. Ayrıca Tora'da pek çok suça ölüm cezasının verilmesi istenirken çoğuna da karet isimli manevi bir ceza belirlenmiştir ki bu da ilahi ceza olarak erken ölüm ya da ahirette yaşam hakkını kaybetme veya şiddetli azap görme anlamlarına gelir. Tanah metinlerinde ölümün cehenneme işaret ettiği ifadeler de vardır. İlahi buyruklara uymanın yaşamı koruma altına aldığı bu durum Yahudilikte "Tora yaşamın gerçek yoludur" şeklinde ilkeleşmiştir. Hıristiyanlıkta ise bunun yerini "İsa yaşamın gerçek yoludur" ilkesi almıştır. Yeni Ahit'teki elçilerin mektuplarında ve bunların tefsirlerinde, her insanın ilk günah nedeniyle günahkâr doğduğu ve bu durumdan arınmak için İsa'ya iman edip vaftiz olması gerektiği, ayrıca kendini insanlığın günahlarına kefarete kurban eden İsa'nın Âdem'in sebep olduğu günah ve ölümü yok edeceği, ikinci yaşamda da ancak ona iman edenlerin yaşam hakkını elde edeceği, ona inananların ise ölüm diye nitelenen cehennem azabını göreceği konularında ifadeler vardır. Vaftiz manen, ölüme gömülmek yani manen arınıp yeniden dirilmektir. Burada ölüm ve yaşamın manevi hayatla bağı kurulmuştur. Benzer şekilde Kur'an'da ilahi bir karşılık olarak yaşamın, dünyada Allah'a itaat doğrultusundaki manevi yaşamı ve bunun mükâfatı olan cennet yaşamını ifade ettiği, ölümün ise Allah'a isyan doğrultusunda sürdürülen bir yaşamı ve bunun dünyevi-uhrevi cezasını, yaşamı altüst eden keder ve azabı ifade ettiği anlam alanı vardır. Kur'an'da sözü geçen manevi hayatta, kalp ve aklın canlılığı manen diri olmayı, kalp ve aklın nursuz kaldığı cehalet durumu da ölü olmayı ifade eder. Kalp ve aklın canlılığı sağlayacak ruh ise Kur'an vahyi ve Allah'ın gönderdiği diğer tüm hidayet yollarıdır. Kur'an'da dünyada işlenen suçlara karşılık bedensel ölüm cezası ise yaşamı tehlikeye atan cinayet ve yeryüzünde fesat çıkarma suçları için belirlenmiştir. Bunun dışında peygamberlere karşı durup inananlara zulmedenler için de toplu helak şeklinde ölüm cezası görülebilir.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Köreleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Ithenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Ithenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça | References

Aquinas, T. *Golden Chain Commentary on the Gospels*. Erişim adresi: <https://www.studylight.org/commentaries/eng/gcc.html>

Barnes, A. *Notes on the Whole Bible*. Erişim adresi: <https://www.studylight.org/commentaries/bnb.html>

Ben Asher, B. *A commentary on the Torah*. (E. Munk, Çev.). Erişim adresi: https://www.sefaria.org/Rabbeinu_Bahya?lang=bi

Beydâvî, N. (1993). *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl* (C. 1–5). Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî.

Burkitt, W. *Expository Notes with Practical Observations on the New Testament*. Erişim adresi: <https://www.studylight.org/commentaries/eng/wbc.html>

Bursevî, İ. H. (2013). *Rûhu'l-Beyân: Kur'an Meâli ve Tefsiri*. İstanbul: Erkam Yayınları.

Carson, T. & Cerrito, J. (Ed.). (2003a). *New Catholic Encyclopedia*. İçinde *original justice* (C. 1–15, ss. 661-664). USA: Published by Gale.

Carson, T. & Cerrito, J. (Ed.). (2003b). *New Catholic Encyclopedia*. İçinde *original sin* (C. 10, ss. 664-665). USA: Published by Gale.

Chizkuni, H. ben M. *Commentary on the Torah*. (E. Munk, Çev.). Erişim adresi: <https://www.sefaria.org/Chizkuni?tab=contents>

Çetin, E. (2014). Hristiyan Fundamentalizmi ve Ortadoğu'da Tanrıyı Kıyamete Zorlama Stratejisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 1-16.

Çetiner, B. (2013). *Fâtîha'dan Nâs'a Esbâb-ı Nüzûl*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Davidson, W. (Ed.). *The Talmud Babylonian*. Erişim adresi: <https://www.sefaria.org/texts/Talmud/Bavli>

Ebüssü'ûd, M. *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî.

Farsi, M., Yanni, D., Saylağ, S. & Beni Danon, B. (Çev.). (2010). *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara*. İstanbul: Gözlem Yayınları.

Garner, A. & Howes, J. C. *The Garner & Howes Baptist Commentary*. Erişim adresi: <https://www.studylight.org/commentaries/eng/ghb.html>

Gill, J. *Exposition of the Whole Bible*. Erişim adresi: <https://www.studylight.org/commentaries/geb.html>

Harman, Ö. F. (1997). Havvâ. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 16, ss. 542-545). İstanbul: TDV Yayınları.

Hasanov, E. (2015). *Nûh Kanunları ve Nühîlik*. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Haydock, G. *Catholic Bible Commentary*. Erişim adresi: <https://www.studylight.org/commentaries/hcc.html>

Henry, M. *Complete Commentary on the Bible*. Erişim adresi: <https://www.studylight.org/commentaries/eng/mhm.html>

İbnü'l-Cevzî, C. A. (2002). *Zâdü'l-mesîr fi 'ilmi't-tefsîr*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbü'l-'Arabî.

İncil. (2003). İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.

Jameson, R., Fausset, A. R. & Brown, D. *Commentary Critical and Explanatory on the Whole Bible*. Erişim adresi: <https://www.studylight.org/commentaries/eng/jfu.html>

Karaman vd., H. (2007). *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

Keil, K. & Delitzsch, F. *Old Testament Commentary*. Erişim adresi: <https://www.studylight.org/commentaries/eng/kdo.html>

Kitabı Mukaddes. (2012). İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi.

Kur'ân-ı Kerîm Meâli. (2005). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kurtubî, M. b. A. (1964). *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*. Kâhire: Dâru'l-Kütübü'l-Mışriyye.

Lange, J. P. *Commentary on the Holy Scriptures -Critical, Doctrinal, and Homiletical-*. Erişim adresi: <https://www.studylight.org/commentaries/lcc.html>

Midrash Tanchuma. Erişim adresi: https://www.sefaria.org/Midrash_Tanchuma?tab=contents

Midrash Vayikra Rabbah. Erişim adresi: https://www.sefaria.org/Vayikra_Rabbah?tab=contents

Nesefî, H. A. (1998). *Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*. Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Ṭîb.

Nicoll, W. R. (Ed.). *The Expositor's Bible Commentary*. Erişim adresi: <https://www.studylight.org/commentaries/eng/teb.html>

Radak, D. K. *A commentary on the Tanakh*. Erişim adresi: https://www.sefaria.org/Radak_on_Genesis?tab=contents

Ramban, M. ben N. *Commentary by Rabbi Moses ben Nahman*. (Sefaria Community, Çev.). Erişim adresi: https://www.sefaria.org/Ramban_on_Genesis?tab=contents

Râzî, F. M. (1999). *Mefâtiḥu'l-ğayb*. Beyrut: Dâru İhyai't-Turâsî'l-'Arabî.

Sforno, O. b. J. *Commentary on the Torah*. Erişim adresi: https://www.sefaria.org/Sforno_on_Genesis?tab=contents

Skolnik, F. & Berenbaum, M. (Ed.). (2007a). *Encyclopaedia Judaica*. İçinde *Sin* (2. bs, C. 1-22). USA.

Skolnik, F. & Berenbaum, M. (Ed.). (2007b). *Encyclopaedia Judaica*. İçinde *Covenant* (2. bs, C. 1-22). USA.

Skolnik, F. & Berenbaum, M. (Ed.). (2007c). *Encyclopaedia Judaica*. İçinde *Noachide Laws* (2. bs, C. 1-22). USA.

Skolnik, F. & Berenbaum, M. (Ed.). (2007d). *Encyclopaedia Judaica*. İçinde *Torah- Eternity (or Nonabrogability)* (2. bs, C. 1-22). USA.

Şuyûtî, C. *ed-Dürrü'l-mensûr*. Beyrut: Dâru'l-Fikr.

Ṭaberî, M. b. C. (2000). *Câmi' u'l-beyân 'an te'vîli'l-Kur'ân*. Beyrut: Müessetü'r-Risâle.